

İNGİLİZ ŞARKİYATÇI DAVID GEORGE HOGARTH'IN ARABİSTAN COĞRAFYASI, ARAPLAR, İSLAM DİNİ VE HZ. MUHAMMED (SAV) HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Mübarek İpek

mubarekipek@hotmail.com 0000 - 0001-7184-1681

Bahattin İpek

Mardin Artuklu Üniversitesi bahattinipek@artuklu.edu.tr 0000-0003-4380-9283

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Received / Makale Geliş Tarihi: 05/01/2026, Accepted / Kabul Tarihi: 22/03/2026
DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1856594>

İngiliz Şarkiyatçı David George Hogarth'ın Arabistan Coğrafyası, Araplar, İslam Dini ve Hz. Muhammed (Sav) Hakkındaki Görüşleri

Öz

Arabistan coğrafyası kadim uygarlıkların ve semavi dinlerin doğduğu önemli bir yer olmuştur. Bölge, barındırdığı bu özelliklerden dolayı Avrupalı araştırmacı, seyyah, din adamı ve oryantalistlerin ilgi duyduğu bir coğrafyadır. Arabistan'a, Araplara, İslam dini ve Hz. Muhammed'e (sav) ilgi duyan Avrupalı oryantalistlerin arasında İngiliz şarkiyatçı ve Arabist David George Hogarth'da yer alır. İngiliz araştırmacı, Arabistan coğrafyasına ilk ziyaretini 1894 yılında gerçekleştirdi. Bu tarihten itibaren 1915 yılına kadar Arap Yarımadasına bilimsel çalışmalarını icra etmek için ara sıra gelmeye devam etti. I. Dünya Savaşı başladıktan sonra 1915-1919 yılları arasında Mısır'da Arap Bürosu'nda istihbarat subayı olarak çalıştı. İngiliz oryantalist hem akademik araştırmaları esnasında hem de savaş döneminde Arap coğrafyası, tanıştığı Araplar, İslam dini ve Hz. Muhammed (sav) hakkında bilgiler topladı. Topladığı bilgileri günlük, mektup ve tarih notlarına kaydetti. Bu çalışmada İngiliz oryantalist D. G. Hogarth'ın yazdığı metinler üzerine Arabistan coğrafyası, Araplar, Arap tarihi, İslam dini ve Hz. Muhammed (sav) hakkındaki düşünceleri ve hangi açılardan oryantalizm bilimine katkı sunduğu konusu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: David George Hogarth, Arabistan Coğrafyası, Araplar, İslam Dini, Oryantalizm

The Views of British Orientalist David George Hogarth on the Geography of Arabia, the Arabs, the Islamic Religion, and the Prophet Muhammad (Pbuh)

Abstract

The geography of Arabia has been an important place where ancient civilizations and heavenly (Abrahamic) religions originated. Due to these characteristics, the region has been a geography of interest to European researchers, travellers, clergymen, and orientalists. Among the European orientalists interested in Arabia, Arabs, the Islamic religion, and the Prophet Muhammad (pbuh) was the British orientalist and Arabist David George Hogarth. The British researcher made his first visit to the geography of Arabia in 1894. From that date until 1915, he continued to visit the Arabian Peninsula from time to time to carry out his academic studies. After World War I began, he worked as an intelligence officer in the Arab Bureau in Egypt between 1915 and 1919. The British orientalist collected information about the Arab geography, the Arabs he met, the Islamic religion, and the Prophet Muhammad (pbuh) both during his academic research and during the war. He recorded the information he gathered in his diaries, letters, and historical notes. This study examines the notes kept by British orientalist D. G. Hogarth, focusing on his thoughts on the geography of Arabia, Arabs, Arab history, the Islamic religion, and the Prophet Muhammad (pbuh), and the contributions he made to the science of orientalism from various perspectives.

Keywords: David George Hogarth, Geography of Arabia, Arabs, Islamic Religion, Orientalism

GİRİŞ

Arap Yarımadası İslam dininin doğuş yeri olması, kervan ve kıyı ticaretinden dolayı Avrupalı oryantalist, seyyah, din adamı, tüccar ve askerlerin ilgi odağı olmuştur. Özellikle din adamları İslamın doğuşu ve ilerleyişinden sonra Arabistan coğrafyası, İslam dini ve Araplar üzerine düşünmeye ve fikir yürütmeye başlamışlardır. İngilizler ise Arabistan'a olan coğrafi uzaklık ve dil eksikliğinden dolayı diğer Avrupalı devletlere göre Arap Yarımadasına olan ilgileri daha geç bir tarihte başlamıştır.¹ İngilizler, Arap Yarımadasını Haçlı seferleri, tüccar, hacılar ve kilise destekli misyonerlerin gelişleriyle tanımışlardır.² 11. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar Arabistan coğrafyasına gelen İngilizlerin çoğu akademik yönleri olmayan bireysel çalışmalar yapan kişiler olmuştur. 16. yüzyıldan itibaren İngiltere'de ve bu devletin sömürgelerinde açılmış bilimsel kurumlar sayesinde İngiliz araştırmacıların akademik çalışma disiplinleri artmıştır. İngiliz İmparatorluğu'nda bilimsel gelişmeler ivme kazanmasıyla Arap dili, tarihi, Kur'an-ı Kerim, hadis, tasavvuf ve Hz. Peygamber'in hayatı hakkında daha detaylı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, İngiliz İmparatorluğu'nun genişlediği ve dünyaya hakim olduğu 18. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar artmıştır.³

İngiliz emperyalizmin zirvede olduğu bu yüzyıllarda Arap Yarımadasına, tarihine, İslam dinine ve Araplara ilgi duyan İngilizler arasında oryantalist, Arabist ve arkeolog D. G. Hogarth da (1862-1927) vardı. İngiliz oryantalist, mezun olduğu Oxford Üniversitesi'nden kazanmış olduğu burs sayesinde 1887 yılında Orta Doğu'ya ilk ziyaretini yaptı. Bu tarihten sonra D. G. Hogarth belirli aralıklar halinde 1915 yılına kadar Orta Doğu'da araştırmalarda bulundu. Arabistan topraklarına ilk olarak Mısır'a arkeolojik araştırma için geldi. Arabistan'daki araştırmaları esnasında gözlemlediği Arap kabilelerin kültürleri, şehirleri ve yaşam koşulları hakkında bilgi topladı. Ayrıca I. Dünya Savaşı esnasında Kahire'de kurulan Arap Bürosu'nda istihbarat birimi için çalıştığı esnada Araplarla ilgili bilgiler topladı. Hem akademik araştırmaları esnasında hem de savaş zamanında tuttuğu tarih ve arkeoloji notları, mektupları, günlükleri ve daha sonra kaleme aldığı *Arabistan ve Arap Nüfuzu* eserlerinde Arabistan tarihi, dini, coğrafyası, nüfusu ve kültürü hakkında bilgi vermiştir. Kısa da olsa bazı makalelerinde de Araplardan bahsetmiştir.⁴

Çalışmanın temel noktasında D. G. Hogarth'ın metinleri üzerinden Arap tarihi, coğrafyası ve halkı üzerine ne gibi çıkarım ve yorumlarının olduğu konusu ele alınmıştır. Ayrıca araştırmanın diğer destek noktasında D. G. Hogarth öncesinde ve çağdaşı olan diğer bazı İngiliz oryantalistlerin de Arabistan coğrafyası, İslam dini, Arap tarihi ve halkı üzerine ne gibi görüşlerinin olduğu konusu da kısaca irdelenmiştir. Böylelikle D. G. Hogarth'a gelene kadar bazı İngiliz oryantalistlerin Araplar ve İslam dini üzerine oluşturdıkları metinlerde hangi görüşlerde beraber oldukları veya ayrı düştikleri konusunun da anlaşılmasını sağlayacak bilgi şeması oluşturulmaya çalışılmıştır. Kısacası bu çalışmada metodolojik olarak; kıyaslama, çözümleme ve yorumlama teorileri üzerinden konular ele alınmıştır.

1. D. G. Hogarth Öncesi ve Çağdaşı Olan Bazı İngiliz Oryantalistlerin Arabistan Coğrafyası, İslam Dini ve Araplar Hakkındaki Görüşleri

İslamiyet'in doğuşu ve yükselişinden sonra Orta Çağ'da diğer Batılı halklar gibi İngilizler de İslam dininin doğduğu Arabistan coğrafyası ve Arap halkına ilgi duymuşlardır. İlk başlarda bazı İngiliz din adamı, seyyah, araştırmacı ve oryantalistler ortaya çıkan İslam dinini anlamaya ve sorgulamaya başlamışlardır. İngiliz araştırmacılar, İslam dininin doğuşunda rol oynayan Hz. Peygamber'in kim olduğunu ve gerçekte bir peygamber olup olmadığı konusunda fikir yürütmüşlerdir. Hz. Peygamber'i sorgularken de Arabistan coğrafyası ve Arap tarihi üzerine de durmuşlardır. Kimi İngiliz oryantalistler⁵ ise kilise ve eğitim kurumlarının desteğini alarak Arabistan'a gelerek araştırmalarda bulunmuşlardır. Arabistan'a gelen ve Arap tarihi, İslam dini konusunda diğer İngiliz oryantalistlerin üzerinde etki bırakan

1 Daniel Goffman, *Britons in the Ottoman Empire 1642-1660*, (Washington: University of Washington Press, 1998), 16; Banu Ögünç, "Sources of Orientalism: Tracing Ottoman Empire in British Mind", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 44, (2018), 249.

2 Süleyman Derin, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2006), 41-48.

3 M. Hamdi Zakzuk, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşılması*, ed. Muhammed Yıldız, çev. Abdülaziz Hatip, (İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006), 12; Ahmed Gumaa Siddiek, "Review of Some Orientalist Approaches Used in the Translation of the Holy Quran", *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)* 6/ 4, (April 2018), 38-53; Fatma Kızıl, "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar", *Hadis ve Sıyer Araştırmaları Dergisi*, V/1, (2019), 157.

4 Mübarek İpek "Oryantalist David George Hogarth'ın Hayatı ve İngiliz İstihbarat Birimi ile İlişkisi", *Mukaddime*, 14/2, (2023), 314-320. D. G. Hogarth, Orta Doğu'daki araştırmaları esnasında sadece Araplar hakkında bilgi vermemiştir. Türk, Kürt ve Ermeniler üzerine de malumatlar sunmuştur. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Mübarek İpek, "İngiliz Araştırmacı David George Hogarth'ın Ermeniler, 1894 Sason İsyanı ve Bağımsız Ermeni Devleti Hakkındaki Görüşleri", *Recent Period Turkish Studies*, 48, (2025), 20-33.

5 Hogarth'ın yaşadığı döneme kadar Arabistan coğrafyası, İslam dini ve Arap tarihi konusunda bilgi veren çok sayıda İngiliz araştırmacı bulunmaktadır. Bu çalışmada sadece eserleri ve söylemleri diğer Avrupalı oryantalistleri etkileyen bazı İngiliz oryantalistler örnek olarak alınmıştır.

kan kişilerden birisi William Biddulph'tur. Bu İngiliz seyyah 17. yüzyılın başında Afrika, Arabistan, Mezopotamya ve Anadolu'ya gelerek araştırmalar icra etmiştir. Yazdığı metinlerde Doğu halkları ve İslam dini hakkında bilgi vermiştir. Hz. Peygamber'e ağır hakaretler edip onu sahtekârlıkla suçlamış, İslam'ı din olarak görmemiş ve bu dine tabi olan insanları da eleştirmiştir.⁶

Biddulph'tan sonra William Bedwell, John Carwright, William Muir ve James William Graham'ın yazdıkları eserlerde İslamiyet'i bir din ve Hz. Peygamber'i gerçek bir peygamber olarak görmemişlerdir. Bu yazarlar eserlerinde Kur'an-ı Kerim, hadis, tasavvuf ve Araplar hakkında olumsuz yorumlarda bulunmuşlardır.⁷ D. G. Hogarth'la çağdaş olan Thomas Hughes, Edward William Lane, David Samuel Margoliouth, Edward Henry Palmer, Duncan Block Macdonald ve Edward H. Whinfield'in yazdıkları metinlerde Hz. Peygamber'i Hristiyanlık ve Yahudiliği kopyalayan sahte bir peygamber olarak anlatmışlardır.⁸ Yukarıda isimleri zikredilen oryantalistlerin dışında Simon Ockley, C. M. Doughty, Edmund Castell, J. L. Burckhardt, G. Forster Sadlier, M. J. Wolff, Edward Pococke, Harry St. John H. Philby⁹, Getrude. L. Bell ve diğer pek çok İngiliz araştırmacı Arap tarihi, coğrafyası ve halkı hakkında detaylı eserler kaleme almışlardır. Bu oryantalistler eserlerinde Arap halkı için hem olumlu görüşlerin yanında olumsuz görüşlerde de bulunmuşlardır.¹⁰

Anlaşılabileceği üzere D. G. Hogarth'tan önce ve onunla çağdaş olan bazı İngiliz oryantalistler İslam dinini temel alarak Hz. Peygamber'in kişiliği, tasavvuf, hadis ve Kur'an-ı Kerim konularında olumsuz fikirler yürütmüşlerdir. Kimileri de Arap tarihi, coğrafyası ve halkını üzerine çalışmış, bu konularda olumlu ve olumsuz malumatlar sunmuşlardır. Böylelikle D. G. Hogarth'a gelene kadar diğer İngiliz oryantalistlerin yukarıda bahsedilen konulara nasıl baktığı mevzusuna açıklık getirilmiştir. Aşağıdaki başlıkta D. G. Hogarth'ın Arabistan coğrafyası, Arap tarihi, İslam dini, Hz. Peygamber ve karşılaştığı Araplar hakkındaki görüşlerinin neler olduğu konusu açıklanmaya çalışılmıştır. D. G. Hogarth'ın kendinden önceki ve çağdaşı olan diğer oryantalistlerle ne gibi görüş birliği ve görüş ayrılığına sahip olduğu mevzusu aydınlatılmaya gayret edilmiştir.

2. D. G. Hogarth'ın Görüşüne Göre: Araplar, İslam Dini, Hz. Muhammed'in (sav) Şahsiyeti ve Arap Tarihi

D. G. Hogarth'ın yaşadığı döneme kadar Arabistan coğrafyasında¹¹ yeterli araştırma yapılmaması onun Arap tarihi, coğrafyası ve kültürü üzerine sunduğu bazı bilgilerin eksik kalmasına neden olmuştur. Eserlerini okurken bu eksikliğin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Örneğin Arapların atalarının tam olarak kim olduğunu ve nereden geldiklerini söylememiştir. Sadece Samilerin Arapların atası olabileceğini düşünmektedir. Fakat onun Arabistan üzerine yazdığı eserler; Arap tarihi, coğrafyası, şehirleri ve kültürü hakkındaki eksiklerin doldurulmasındaki yerinin de önemli olduğunu göstermektedir. Kendinden önceki Avrupalı Arap tarihi uzmanların eserlerinden faydalanmış-

6 William Biddulph, *The Travels of Four English Men and a Preacher into: Africa, Asia, Troy, Bythinia, Thracia, and to the Black Sea : and into Syria, Cilicia, Pisidia, Mesopotamia, Damascus, Palestine and to the Red Sea*, (London: Publish by F. Kyngston for W. Aspley, 1612), 40-43. Erişim, 06.09.2025. <https://archive.org/details/b3032029x/page/n11/mode/2up?q=mahomet>.

7 Sir William Muir, *The Life of Mahomet: from original sources*, (Edinburg, Edinburg Press), 1923, Erişim 08.09.2025, <https://archive.org/details/lifeofmahomadfr00muir/page/n7/mode/2up>; Fatma Kızıl, "Oryantalistlerin Hz. Peygamber'in Hristiyanlarla Münasebetlerine Bakış", *Hz. Peygamber'in Muasırlarıyla Münasebetleri IV: Hristiyan ve Mecüsîlerle Münasebetle*, ed. Prof. Dr. Adnan Demircan, (Ensar Neşriyat, 2024), 368; Asaf Hüseyin, "Oryantalizm'in ideolojisi, Oryantalistler ve İslamiyatçılar", ed. Asaf Hüseyin, Robert Olson, Cemil Kureşi, çev. Bedirhan Mumib, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1989), 25-26; Bilal Gökkur, "İngiliz Oryantalist-Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber", VII. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler), (Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Başkanlığı Bilimsel Toplantılar Yayın No: 2, Tuğra Matbaası, 2004), 239-244; İsmail Albayrak, "Kur'an-ı Kerim Âyetlerinin Tertibi Hakkındaki Oryantalist Söyleme Genel Bakış", *Marife Dergisi*, 2/3 (2002), 157-158.

8 Cemil Hakyemez, "Oryantalistlere Göre Hz. Muhammed", *İslâmî İlimler Dergisi*, 1/1, (2006), 161-176; Fatma Kızıl, "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar", *Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi*, V/1, (2019), 157; Derin, *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, 41-239.

9 1885 ve 1960 yılların arasında yaşayan Oryantalist J. Philby, D. G. Hogarth gibi Arap tarihi, kabileleri ve coğrafyası hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Ü. Gülsüm Polat, Çöldeki Casus İngiliz Ajan John Philby'nin Cambridge'den Arap Yarımadası'na Maceralı Ömrü, (İstanbul: Kronik Kitap 2025), 7-269.

10 David George Hogarth, *Arabia*, (London: Oxford at the Clarendon Press, 1922), 1-125.

11 20. yüzyılın başlarına kadar Avrupalı oryantalist ve Arap dili uzmanları Arap coğrafyacı ve tarihçilerin eserlerini tercüme etmişler de bir kaç istisna (G. L. Bell, W. Shakespeare, H. Palmer , J. H. Philby) hariç Arap coğrafyasına gelen çoğu Avrupalı araştırmacı; çöl, içeride yaşayan Arap kabilelerini ve ıssız bölgeleri görmemişlerdir. Bu nedenle Arap coğrafyasında bahseden D. G. Hogarth ve diğer Avrupalı araştırmacıların eserlerinde bu eksikler göz önüne alınmalıdır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz., Arthur John Arberry, *British Orientalists*, (London: Adprint Limited, 1943); Mübarek İpek, "David George Hogarth'ın Şarkiyatçı Yönü ve Arap İsyanı'ndaki Rolü (1862-1927)", (Mardin: Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024), 9-33.

tır. Arap tarihi üzerine yazılmış eserleri kıyaslayarak ve yorumlarını da katarak yeni bilgiler kaleme almıştır. Arap tarihini yazarken ilk önce Arapların yaşayışı hakkında bilgi vermiştir. Arapların genellikle göçebe yaşam süren ve çadırlarda yaşayan bir toplum olduğunu belirtmiştir. Çöl ve bozkırlarda göçebe olarak yaşayan halka bedevi, göçebe bedeviler dışından şehirlerde yaşayan Araplara fellah denildiğini söylemiştir. Bedevi Arapların fiziksel olarak zayıf ve cılız, zihinsel düşünmede geri kafalı, kararsız, korkak, dini inanışta karmaşık inanca sahip, hain karakterli, tutkulu, yeni tanıştığı medeniyetin etkisine kapılan kişiler olduğunu iddia etmiştir. Bedevilerin çöl adamı, etkisiz bir hayvan, tarım yapmayı bilmeyen toprakları heba eden, kötü atıcı, binici, savaşçı ve yetiştirici olduğunu anlatır. Ama bedevilerin kötü huylarına rağmen bağımsızlıklarına düşkün olduklarını, köle olarak yaşamaktansa asil şekilde ölümü göze alan bir halk olduğunu da aktarmıştır.¹²

Bedeviler hakkında bilgi verdikten sonra İslamiyet'in doğuşu hakkında kendi kurgusunu vermeye başlar. Ona göre İslamiyet'in doğuşu Arapların kapalı ve zorlu coğrafi şartlardan ötürü yeni alternatifler yaratma adına akıllıca ürettikleri tek tanrılı bir inanışın meyvesi idi. Başrolü de (Hz.) Muhammed oynadı. (Hz.) Muhammed'in Araplar arasında öne çıkmasının nedenlerini de açıklar. Hogarth göre Kureyş kabilesinin Haşimi ailesinin ticari zekâyâ ve güce sahip bir klan olması (Hz.) Muhammed'in bu aileye mensup zeki ve öngörülü bir kişiliğe sahip olması hem ailesinde hem de kabilesinde öne çıkmasındaki en önemli unsur olmuştur. Zeki ve öngörülü (Hz.) Muhammed, Mekke'nin inanç merkezi olmasından dolayı çok sayıda kişinin uğrak yeri olduğunu ve ibadet için gelen kişilerin şehre aktardığı zenginliğin Kureyş kabilesinin aileleri arasında paylaşıldığını bilmekteydi. (Hz.) Muhammed Mekke'ye gelen hacılardan gelen gelirin tek elde toplanması ve Kureyş kabilesinin baş düşmanı olan Harb kabilesinin Mekke'ye olası saldırı veya ele geçirme planını bertaraf etmek için merkezi bir gücün olması gerektiğini düşündüğünden bir plan tertipledi. (Hz.) Muhammed'in planı Arapların tehlikeye düşmesini engellemek, maddi ve manevi çıkarlarının korunması için sosyal devrim niteliğinde olan tek tanrılı din yani İslamiyet'i ortaya attı. Yeni din sayesinde (Hz.) Muhammed Arabistan'da siyasal ve sosyal bütünlüğü sağlamayı hedeflemekteydi.¹³

Hogarth, (Hz.) Muhammed'in peygamber değil, Yahudilik ve Hristiyanlığı kopya eden rahip kral olduğunu iddia eder.¹⁴ Suriye'ye ticaret için gittiğinde burada Hristiyanlık dininin öğretilerini öğrendi ve İslam dinini öğrendiği öğretiler üzerine inşa etmiştir. Rahip kral (Hz. Muhammed), ilk havarilerinin (sahabelerin) desteğiyle de Yahudilerin ve Hristiyanların dini öğretilerini öğrenerek İslam dininin şekil ve kaidelerini hazırladı. Hazırlanan plan doğrultusunda (Hz.) Muhammed kırk yaşına gelmesiyle Yahudilerin Yehovası gibi rahman olan Allah'ın adını anarak İslam dinini başlattı. (Hz.) Muhammed'in İslam dini için oluşturduğu tapınma kaideleri Yahudilik dininin öğretilerinin kopyasıydı.¹⁵ (Hz.) Muhammed, Cebrail yoluyla Allah ile iletişime geçtiğini ve kâinler gibi gelecek hakkında bazı öngörüler sunarak Arap toplumunu etkiledi. Bölgedeki yaşayan Hristiyan alimlerin mütevazî yaşam ve hareketlerini kopya ederek kendisini mütevazî göstermeye çalıştı.¹⁶

İngiliz oryantalist, Kur'an ayetleri hakkında ise Hz. Peygamber'in, Tevrat'takine benzer cümleleri kullanıldığını ve halkı etkilemek için de sadece peygamberin Allah ile konuştuğu için bu ayetleri halka yaydığını iddia etmiştir. D. G. Hogarth, (Hz.) Muhammed'in bu taktiği Yahudi dininden öğrendiğini ve Yahudilerin peygamberlerinin de sadece Allah ile konuşan kişiler olduğunu belirtir.¹⁷ (Hz.) Muhammed'e ilk vahiy geldiğinde çok korktuğunu, benzinin attığını, kan kustuğunu, terlediğini ve derin depresyona girdiğini söyleyerek vahiy sırasında Hz. Peygamber'in nasıl etkilendiğini anlatan İslam kaynaklarındaki bilgileri abartır ve çarpıtır. İngiliz şarkiyatçı, bunun sahtekârlık olduğunu (Hz.) Muhammed'in epilepsi hastası olabileceği için bu durumu yaşadığını aktararak bilhassa ilk oryantalistlerde çok sık görülen bir iddiayı da tekrar etmiştir. Hatta D. G. Hogarth'a göre Hz. Peygamber, doğüstü güçlere sahip bir aziz veya sihirbaz göstermek için bu hareketleri uydurmuş olabilir. D. G. Hogarth bu görüşlerini aktardıktan sonra Hz. Peygamber'in vefatına kadarki dönemden de bahseder. Buna göre (Hz.) Muhammed bu olayları yaşadktan sonra ticarete tanıştığı yakın dostu (Hz.) Ebubekir'e durumu anlattı ve yakın dostu ona inandı. (Hz.) Ebubekir zeki, dürüst ve gönülden dostlarına bağlı bir karaktere sahip bir kişiydi. (Hz.) Ebubekir, İslamiyet'in yayılması için rahip kral tarafından gizli bir ajan olarak kullanıldı. (Hz.) Muhammed ilk başlarda peygamber olduğunu halktan sakladı, bunun nedeni ise siyasi taktik olarak halkın tepkisini çekmeyi engellemekti. (Hz.) Muhammed peygamberliğini ilan ettikten sonra ona tabi olanların sayısında artma yaşandı ve Mekke'deki putperestlerin İslamiyet'e geçen gençlerin artmasından dolayı dikkatini rahip kralın üzerine yoğunlaştırdı. Mekke'de İslamiyet'in hızla yayılmasından dolayı putperestlerin

12 David George Hogarth, *The Nearer East*, (New York: Printed by D. Appleton and Company, 1902), 257-259, 264.

13 Hogarth, *Arabia*, 6, 19.

14 Hogarth, *Arabia*, 21.

15 Hogarth, *Arabia*, 20-21.

16 Hogarth, *Arabia*, 22.

17 Hogarth, *Arabia*, 22.

İslam inancına sahip kişilere saldırması nedeniyle rahip kral bazı Müslümanların Habeş'e göç etmesini istedi.¹⁸ Daha sonra rahip kral da Medine'ye hicret etti.¹⁹ (Hz.) Muhammed peygamberliğini ilan ettikten sonra Bedir savaşında Mekke müşrikleri yenmesiyle ilk siyasi ve askeri başarısının kazandı. Bedir savaşının kazanılmasıyla İslamiyet, Medine merkezli devlet dinine dönüştü.²⁰

İngiliz oryantalist, Hz. Muhammed (sav) son yıllarını kronolojik olarak: Uhud ve Hendek savaşları, Hudeybiye Antlaşması, Mute savaşı, Mekke'nin fethi, Arabistan'daki iç karışıkların giderilmesi ve diğer Müslüman olmayan Arap kabilelerle olan mücadelesi, Tebuk seferi ve ölümünden bahsettikten sonra peygamber dönemi hakkındaki verdiği tarihi bilgileri bitirmiştir. İngiliz oryantalist, Hz. Peygamber'in son yıllarını anlatırken özellikle Hendek savaşı esnasında Medine'de İslam birliklerine hainlik eden Yahudi kabilenin zorla Müslüman yapıldığı veya Müslümanlığı kabul etmeyen Yahudilerin öldürüldüğünü anlatarak Hz. Peygamber'in acımasız bir uygulamaya başvurduğunu göstermeye çalışmıştır.²¹

D. G. Hogarth'ın, Hz. Muhammed (sav) ve İslam dini hakkında olumsuz yorumlar yapmasının sebepleri şunlardır: kendisi muhafazakâr Hristiyan bir ailenin ferdi olarak yetişmiştir.²² Ona göre İslam peygamberi kopyacı sahtekâr ve Yahudiler olmak üzere bazı grupları tehditle veya korkutarak müslümanlaştırmıştır. İngiliz oryantalistin, peygamber dönemi hakkında vermiş olduğu bilgiler hem peygamberin yaşam tarzına hem de İslam inancının hoşgörüsü anlayışına ters düştüğü için gerçeği yansıtmamaktadır. Ayrıca kendinden önceki ve çağdaşı bazı oryantalistler gibi İslamiyet'i bir din ve Hz. Muhammed'i peygamber olarak görmemiştir. Böylelikle İslam'ı ve hak peygamberini eleştiren ve ret eden İngiliz oryantalistlerin arasına Hogarth'ın da yer aldığı tespit edilmiştir.

İngiliz oryantalist, Hz. Muhammedi (sav) her ne kadar eleştirmişse de peygamber hakkında olumlu yorumları da bulunmaktadır. D. G. Hogarth, Peygamberimiz için şu olumlu görüşlerde bulunmuştur:

*“Siyaset alanında kendi döneminde Araplar arasında en iyi reformcu, kabileler arasında kan davaların bitiren laik devlet anlayışına sahip ve emperyalist düşüncesi olmayan bir yöneticidir. Araplar arasında yer alan gerici yönetim mekanizmalarını kaldırmıştır. Toplumsal alanda kadın ve erkek haklarının eşitlemiş, kölelerin haklarını artırmış, kız çocuklarının diri diri gömülmesini engellemiş, zenginlik fakiri ezmesini yasaklamış, bir insanın haksız yere bir kişiye ve diğer canlılara (hayvan ve bitkiler) zarar vermesini men etmiştir. Din alanında Hicaz bölgesindeki Arapları tek tanrıca dine bağlamış ve putperestlik inancının Araplar arasında zayıflamasını sağlamıştır. (Hz) Muhammed yaşayışı, davranışları ve sözleri ölümünden sonra milyonlarca insanı etkilemiştir. (Hz) Muhammed insanlar tarafından mükemmel bir kişilik olarak görülmüş ve benimsenmiştir. İsa ve havarileri Hristiyanlar tarafında bile böyle benimsememiştir. Bana göre Muhammed etkileyici bir insandır”.*²³

D. G. Hogarth, Hz. Muhammed'i (sav) överken ilginç bir şekilde son olarak peygamberin Arapların en yenilikçisi olmasına rağmen yine kendi dönemin Arabıydı demesiyle gizliden Hz. Muhammed'i (sav) kötülemiştir. Ayrıca ona göre: *Muhammed her ne kadar modern ve yenilikçi olsa da yine çöl Arabıydı yani geri ve cahil bir milletin ferdiydi”.*²⁴ D. G. Hogarth, Hz. Peygamber'in bazı yönlerine hayran kalmış olsa da yine de onu kötülemeye çalışmıştır.

İngiliz oryantalist, Hz. Muhammed'ten (sav) sonra Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin döneminde yaşanan toplumsal sorunlar, diğer devletlerle yapılan savaşlar ve kültürel olaylardan bahsetmiştir. Halifeler dönemi için anlattığı bilgiler modern tarih kitaplarında yer alan ve bilinen bilgilere benzediği için detaylı şekilde ele alınmasına gerek görülmemiştir. Sadece halifeler hakkındaki şahsi yorumları hakkında bilgi verilecektir. Hz. Ebubekir dönemi hakkında herhangi bir yorumu bulunmamaktadır. Hz. Ömer'in güçlü, sert, adil, zeki, kanun koyucu ve İslam devletini imparatorluk seviyesine çıkardığını yazmıştır. Halifenin İslam fanatığı ve gayri Müslimlere ikinci sınıf muamele eden bir yönetici olduğunu belirtmiştir. Hz. Ömer'in acem topraklarını almasıyla İran'ın kadim dini inanışlarının İslam inancını etkilediğini söylemiştir. Onun döneminde Kur'an'ın kitap haline getirildiğini anlatmıştır. Kur'an'ın kitap haline getirme olayına şüpheyle bakmıştır. Kur'an'ın bir bütün olarak ve düzenli bir şekilde kitap haline gelmesinden emin değildir. Zaten geçmişte Hz. Muhammed'in (sav) sözleriyle yazılan Kur'an sayfalarının güvenilirliğine ve ölü bir kişinin (peygamberin) sözlerini taşıdığı sayfaların kitap haline getirilmesinin de sakıncalı olduğunu belirtmiştir. D. G. Hogarth, Hz. Ömer'in öldürülme olayından bahsetmiştir. Allah'ın Hz. Muhammed'i

18 Hogarth, Arabia, 23-26.

19 Hogarth, Arabia, 30.

20 Hogarth, Arabia, 36.

21 Hogarth, Arabia, 41-51.

22 İpek, “Oryantalist David George Hogarth'ın Hayatı”, 318.

23 Hogarth, Arabia, 43, 46, 56.

24 Hogarth, Arabia, 43, 46, 56.

(sav) ve Hz. Ebubekir'i koruduğunu fakat Hz. Ömer ve diğer halifeleri korumadığını ve onların öldürüldüğünü yazmıştır. Hz. Ebubekir döneminden sonra İslamiyet inancının gerçekliğini kaybettiğini söylemiş, halifelerin öldürme olayını alaycı ve iğneleyici şekilde aktarmıştır.²⁵

İngiliz oryantalist, Hz. Ömer'in ölümünden sonra Hz. Osman dönemi hakkında şu görüş ve bilgileri sunmuştur. (Hz.) Osman halife seçildi fakat (Hz.) Ali peygamberin ölümünden sonra kendisinin ilk halife seçilmesi gerektiği düşüncesindeydi çünkü kendisi peygamberin damadı ve amcasının oğlu olduğu için halifelik görevini ilk ona verilmesi gerektiğini savunuyordu. Ama (Hz.) Ali seçimle atanan halife kararlarına istemeden razı oldu. (Hz.) Osman'ın seçilmesiyle (Hz.) Ali ve taraftarlarında rahatsızlık belirtileri arttı. (Hz.) Ömer döneminde başlayan İran dini etkileri (Hz.) Ali taraftarları tarafından benimsenerek ilerledi. (Hz.) Osman'ın seçilmesinden sonra Müslümanlar arasında huzursuzluk ve sıkıntılar çoğaldı. Abbasi kaynaklarında öğrendiğim kadarıyla²⁶ (Hz.) Osman ve çevresindeki aile fertleriyle beraber halka işkence yaptı ve şehvet düşkünlüğü içinde yaşadılar. (Hz.) Osman, liyakatsiz atamalar yaptı ve yakın çevresiyle beraber lüks bir yaşam yaşadı. (Hz.) Osman'ın öldürüleceği gün de (Hz.) Ali bilerek halifeye yardım etmedi çünkü halife öldürüldüğünde kendisinin yerine geçme niyeti vardı.²⁷ D. G. Hogarth, Hz. Osman zamanı fetih ve diğer olaylardan da bahsetmişse de halife dönemi hakkında bilgi verirken daha çok Müslümanların birbirleriyle yaşadığı kargaşa ortamından bahsetmiştir. Hz. Osman'ı siyasi atamalarda liyakatsiz, şehvet ve lüks yaşamı seven yönetici olarak anlatmaya çalışmıştır.

İngiliz oryantalist, Hz Osman döneminden sonra Hz. Ali, Abbasiler dönemi ve 19. yüzyıla kadarki Arap tarihi ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Buna göre, (Hz.) Ali, (Hz.) Osman'ın ölümünden sonra halife seçildi fakat halifelik mevzusundan dolayı Muaviye ve (Hz.) Aişe ile sıkıntılar yaşadı. (Hz.) Ali siyasi yönden beceriksiz kişiliğe sahipti fakat onun şehit edilmesinden sonra aziz ilan edilmesiyle silik kişiliği yüceltildi ve ölümünden sonra değer gören bir halife oldu. (Hz.) Hüseyin'in de Kerbala'da şehit edilmesiyle (Hz.) Ali ve oğlu, Ali tarafları tarafından uhrevileştirildi veya mesih gibi anılmaya başlandılar.²⁸ Muaviye halife seçildikten sonra İslam devletinin yükselişinde yavaşlama ve kargaşa dönemi hakim oldu. Muaviye şiddet kullanarak siyasi olarak İslam birliğini sağlamaya çalıştı; fakat Müslümanlar arasındaki din ve kalp birliği (manevi birlik) bu dönemde yıkıldı. Araplar arasındaki muhalefetten dolayı Şii, harici ve farklı diğer gruplar ortaya çıktı. Abbasi hanedanlığı diğer Arap gruplardan farklı davranarak İran etkisi ve Türklerin desteğiyle Abbasi Devleti'ni kurdu. Abbasiler, İran devlet geleneğine bağlı ve Fars kültüründen etkilenmiş bir Arap devletiydi.²⁹

Abbasi halifeleri şaşalı bir şekilde saraylarında yaşadılar ve artık Müslümanlar arasında halifelik makamının önemi kalmadı. (Hz.) Muhammed'in Arap kabileleri arasında oluşturduğu birlik yıkıldı ve Arap şehirlerinde kaos başladı. 10. yüzyılda Arap birliğinin dağılmasıyla başta Hicaz bölgesi olmak üzere Arap Yarımadasında yönetici şerifler ortaya çıktı. Şerifler dindar kişilerdi ve şeriflerin varlığı 20. yüzyıla kadar devam etti. Arabistan'daki kaos Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi tarafından ortadan kaldırıldı. Zengi ve Selahaddin etkisiyle Haşimioğulları'nın Mekke'deki uzun yıllardır kutsal bölgedeki sömürüsü bitti.³⁰

13. yüzyıldan itibaren Memlük Türkleri Arabistan coğrafyasında etkili oldular. Arabistan'daki Memlük hakimiyeti 16. yüzyılda Osmanlı Türkleri tarafından yıkıldı ve bu yüzyılda Arabistan'da Osmanlı egemenliği başladı. Osmanlı döneminde Arabistan'da özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda güvenli bir ortamın sağlandı ve Osmanlı egemenliğinde burada yaşayan halklar huzur içinde yaşadılar. 17. yüzyılda ise Portekiz, İngiliz, Fransız ve Hollandalılar Arabistan'da Osmanlı ile mücadele ettiler. Araplar, Avrupa ve Osmanlı devleti arasındaki çatışmalarda gayri müslimleri tercih ederek Osmanlı yönetimine karşı savaştılar.³¹ 18. yüzyılda Arabistan'da Osmanlı egemenliği devam etti fakat bazı bölgelerde Türk yönetimine karşı isyan ve olaylar meydana geldi. Özellikle Yemen'deki Araplar, Osmanlı yönetime karşı durdular.³²

D.G.Hogarth'ın sömürgeciliğin çok güçlü olduğu 19. yüzyıla ilgili değerlendirmeleri önem arz eder. Ona göre Britanya İmparatorluğu, Hindistan ticaretini Fransızlara karşı korumak için Arap kıyılarına önem verdi ve Arabistan'a yerleşmeye başladı. Özellikle araştırmacı G. Forster Sadlier'in Britanya İmparatorluğu için Arabistan'da büyük

25 Hogarth, Arabia, 53-68.

26 Hogarth, hangi kaynaklardan faydalandığı konusunda dipnot veya bir açıklama yazmamıştır.

27 Hogarth, Arabia, 69-72.

28 Hogarth, Arabia, 74-75.

29 Hogarth, Arabia, 75-77.

30 Hogarth, Arabia, 82-85.

31 Hogarth, Arabia, 87-95.

32 Hogarth, Arabia, 99.

hizmetleri oldu. Sadlier, Vehhabilerin körfezdeki İngilizlerin ticari işlerini yıkmasını engelledi ve Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi için zemin hazırladı. 19. yüzyılın ortasından itibaren Fransa'nın Arabistan'da etkisi kırıldı ve Britanya İmparatorluğu'nun Arap topraklarında etkinliği arttı. İngilizler, 19. yüzyılın sonlarına doğru Araplarla olumlu etkileşim içine girdiler.³³ İngiliz oryantalistin 19. yüzyıla kadar anlattığı Arap tarihinde aktardığı bilgilerin çoğu doğru olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bazı yerlerde önyargılarını ve tutarsız bilgiler kullanarak Arap tarihini aktardığı görülmüştür. Örneğin Arapların, Avrupalıları ara sıra Türk yönetimi yerine tercih ettikleri doğru olabilir fakat D. G. Hogarth'ın amacı Arabistan'da Avrupa güçlerinin Osmanlı yönetiminden daha iyi ve dürüst oldukları için Arapların onları tercih ettiklerini gösterme gayretinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca D. G. Hogarth, Britanya'nın Arap kıyılarına yerleşmesini emperyalist hareket olarak görmeyip ticari amaçla geldiklerini söylemektedir. Sadlier'in Arabistan'daki faaliyetleri takdir etmiş ve onu övmüştür. Britanya'nın emperyalist politikasını destekleyen Sadlier'i bilen ve öven Hogarth da ülkesinin emperyalist siyasetini savunan bir oryantalisttir.³⁴

İngiliz oryantalist, 1905'ten sonra kaleme aldığı Arap tarihini I. Cihan Harbine katılan bir gözlemci ve duyduğu olaylar üzerine yazmıştır. D. G. Hogarth, 1905-1927 yılı arasında Arap tarihini şu şekilde vermiştir:

“1908 devrimiyle İttihat Terraki üyeleri Osmanlı yönetiminde etkili oldular, fakat Arap liderleri Jön Türkleri ciddiyete almadılar. Arap reis ve şerifleri İttihatçılar tarafından ortaya atılan tek ırk çatısı (panosmancılık) altında birleşme siyasetine karşı durdular. İttihatçıların Arap liderlerine değer vermemeleri, Trablusgarb ve I. Balkan savaşlarında alanın yenilgiler yüzünden milliyetçi Arap reisleri tarafından Arabistan da isyanların başlamasına zemin hazırlandı. 1910 yılında Arabistan'da Osmanlı yönetimine karşı isyanlar başladı. Bazı Arap reisleri gizliden İngiltere tarafından desteklendi. 1914 yılında savaş başlamadan önce Arap reislerinin Osmanlı yönetimine bağlılıkları daha da azıldı. Ayrıca Arap reisleri, İttihatçıların Araplara karşı yanlış tutumları ve Almanya'nın yanında savaşa girmesiyle Osmanlı'nın Arabistan'daki varlığından daha da rahatsız oldular. Osmanlı'nın savaşa katılması Arabistan'da büyük yankıya neden olmadı. Şerif Hüseyin, savaş başlamasıyla İngiliz yöneticilerle bağlantıya geçerek Osmanlıya karşı Arap isyanını tertiplemek istedi. İsyan için İngilizlerden asker ve para desteği talep etti. Yapacağı isyan başarılı olması takdirinde kendisinin halife olarak kabul edilmesini ve Arabistan'ın yöneticisi olmasını belirtti. Kuveyt Emiri Kasım, savaşın başlamasıyla Osmanlı Devleti'ne bağlılığından vazgeçti. Arap reisi İbn Raşid, Osmanlı Devletine sadık kaldı. Raşid, Osmanlı'ya karşı isyan eden İbn Suud Abdülaziz'le savaştı.”³⁵

“Savaşın başlarında Osmanlı kuvvetleri Umman bölgesinde İngilizlere karşı başarılı saldırılar düzenlediler. Aden'deki İngiliz komutanlığı Arap reislerini Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmada etkili oldu. Komutanlığın Asir bölgesi lideri Muhammed ibn el Seyit İdrisi ikna ederek İngilizlerle işbirliği yapmasını sağladı. İbn Raşid ve Osmanlı kuvvetleri İngilizlerin kontrolündeki Lahej³⁶ (Lahij) saldırıp ele geçirdiler. Lahej savaşın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin elinde kaldı. İngilizler, Lahej'i tekrardan almak için üç yıl içinde küçük çapta olsa da saldırı yaptılar ama başarısız oldular. Lahej'in alınması ve savaşın sonuna kadar Türklerin elinde kalması önemli değildi çünkü İmparatorluğumuzun bir köşesinde kalan toprak parçasıydı. İmparatorluğumuzun donanması bu bölgede güçlü olmasından dolayı Osmanlı kuvvetleri Lahej'i devletimize karşı savaş üstü kullanmasına izin verilmemiştir.”³⁷ D. G. Hogarth'ın, Lahej'in Türk kuvvetlerinin eline geçmesi ve sonrasında yaşanan gelişmelere kadar anlattığı olaylarda çok önemli bilgiler sunduğu görülmüştür. Arap İsyanı'nın başlama evresi ve İngilizler tarafından Arap reislerinin hangi şekilde kendi taraflarına çekildiğinin anlaşılmasını sağlayacak birinci elden bilgiler sunmuştur. Fakat İngiliz oryantalist, Lahej'in Türkler tarafından ele geçirilmesi ve sonrasında yaşanan İngiliz-Osmanlı mücadeleleri konusunu basit ve önemsiz şekilde anlattığı anlaşılmaktadır. Büyük ihtimalle Lahej İngilizler için önemli bir yerdi. Çünkü Lahej'in kaybedilmesi İngilizler açısından önemsiz olsaydı üç yıl boyunca oraya saldırı yapmazlardı. D. G. Hogarth'ın söylediği gibi o dönemde İngilizlerin Akdeniz'deki donanma gücünün kuvvetli olduğu doğrudur; fakat İngilizlerin Lahej'de aldığı yenilginin etkisini hafifletmek için kaybedilen yerin önemsiz olduğunu belirtmeye çalıştığı düşünülmektedir.

İngiliz Oryantalist, Lahej'in Türk kuvvetleri tarafından alınmasından sonra Cemal Paşa'nın aldığı tedbirler ve Şerif Hüseyin'in Mekke merkezli başlattığı isyan hakkında şu bilgileri sunmuştur:

“İtilaf kuvvetlerinin Suriye'deki milliyetçi Araplara istenilen düzeyde destek sağlamaması ve Gelibolu da hezime-te uğramasından dolayı Osmanlı yönetimi cesaret kazandı. Babiali, Suriye 'de isyana hazırlığı yapan asileri ceza-

33 Hogarth, Arabia, s.109-110.

34 İpek, David George Hogarth'ın Şarkiyatçı Yönü, 21-30; Hogarth, Arabia, s.109-110.

35 Hogarth, Arabia, 122-126.; D. G. Hogarth, *A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*, (England: Oxford At The Clarendon Press, 1915), 377; D. G. Hogarth, “Mecca's Revolt Against The Turk”, *The Century Magazine* Vol. 100, (May 1920), 401-411; D. G. Hogarth, “Wahabism and British Interests”, *Journal of the British Institute of International Affairs*, Vol 4/2, (1925), 70-79.

36 Yemende Ta'izz ve Aden arasında bulunan bir şehir ve bölgedir.

37 Hogarth, Arabia, s.127.

landirmek için Cemal Paşa'yı görevlendirdi. Bölgeye gelen Cemal Paşa sert ve acımasız müdahalesiyle çok sayıda milliyetçi Arap'ı idam etti. Şerif Hüseyin, Suriye'de yaşanan olaylardan korktu. Çünkü gizliden hazırlamaya çalıştığı isyan planının Cemal Paşa tarafından öğrenildiği takdirde başına ne geleceğini çok iyi bilmekteydi. Suriye'den kaçan milliyetçi Araplar Şerif Hüseyin'e sığınarak onun Osmanlı yönetimine karşı isyan etmesini istediler. İsyen planı hazırlayan Şerif, artık durmanın onun için tehlike yaratacağını düşündü ve Kahire'deki İngiliz yönetimine mektup yolarak isyan için destek istedi. Ayrıca yapacağı isyanın başarıya ulaştığında İngiliz yönetiminden istediği vaatlerinin garanti altına almasını istedi. Şerif'in İngilizlere göndermiş olduğu mektupta yapacağı isyanın başarılı olduğu takdirde Irak ve Suriye dahil geniş sınırları kapsayan topraklarda kurulacak Arap devletinde halife kral olarak kabul edilmesini yazdı. Britanya ilk başta Şerif Hüseyin'in başlatacağı isyana destek vermekte tereddütlü davrandı. Bunun nedeni İngilizlerin savaş sonrasında Irak'ın kendi yönetiminde kalmasını istemesi ve Suriye'yi gizli antlaşma³⁸ ile Fransa'ya vermesiydi. Fakat Gelibolu'daki İtilaf kuvvetlerinin yenilgisi İngilizlerin 1916'da Şerif Hüseyin'in isyanına destek vermesinin en büyük nedeni oldu.”³⁹

“Daha sonra Şerif, halkının savaş için halen hazır olmadığını söyleyerek isyanı Eylül (1916) ayında yapacağını İngiliz birliklerine bildirdi. Ama Alman ve Türk kuvvetlerinin Aden ve diğer yerlerde başarılı olmasıyla İngilizler, Şerif'e isyan hareketini daha erken bir vakitte başlamasını bildirdi. Ayrıca Şerif'in oğulları da babalarına gönderdikleri haberlerde Türk kuvvetlerinin Hicaz bölgesinde arttığını söylediler. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Şerif Hüseyin erkenden hareket ederek hazırladığı askerleriyle 9 Haziran gecesinde Mekke'de isyanı başlattı. İsyen kısa sürede Mekke'de başarılı oldu ve Mekke'nin düşmesiyle Şerif'in oğlu Abdullah Taif'e saldırdı. Şerif'in diğer kuvvetleri de Medine'ye giden telgraf direklerini ve demiryolunu tahrip etti. Şerif Hüseyin ve oğulları Medine'nin alınması için yeni planlar yaptılar.”⁴⁰

D. G. Hogarth, Şerif Hüseyin'in Mekke'yi ele geçirmesiyle Arap tarihi hakkındaki verdiği bilgileri bitirmiştir. Görüleceği üzere savaşın bir tanığı olarak İngiliz oryantalist dönemin ruhunu ve olaylarını anlaşılmasını sağlayacak önemli bilgiler sunmuştur. Ayrıca sunduğu bilgilerin doğru olduğu dönemin diğer tanıkları ve arşiv kaynaklarından da anlaşılmaktadır. Örneğin Arap İsyani uzmanı İsmail Köse, İngiliz Arşiv Belgelerinde Arap İsyani adlı eserinde yararlandığı arşiv belgelerinden hareketle isyan olayını anlatırken, D. G. Hogarth'ın bahsettiği şeylere benzer bilgiler sunmuştur.⁴¹ Bu da D. G. Hogarth'ın dönemin tanığı olarak İngilizlerin Şerif Hüseyin'i neden desteklediklerini ve isyanın başlangıcından Osmanlı yönetici ve askeri sınıfın ne gibi hatalar yaptığını doğru şekilde aktardığını açıklamaktadır.

Ayrıca İngiliz oryantalistin, Şerif Hüseyin ve Arap isyanı hakkında değerlendirmeleri bulunmaktadır. Ülkesinin Şerif Hüseyin'in istediği vaatleri kabul ettiğini fakat isyandan sonra söz konusu vaatlerin gerçekleşmediğini anlatmıştır. Şerif'in desteklenmesinin nedeninin savaşın gidişatından dolayı olduğunu söyler. Yani devletin Arabistan'daki siyasi ve askeri çıkarlarından dolayı desteklendiğini vurgulamıştır. Şerif başarılı olsa da Araplar arasında onun kral olarak görülmeceğini anlatır. Çünkü Şerif'in Arap toplumu içinde nüfuzunun olmadığını belirtir. İbn Suud Abdülaziz'in Şerife rakip olacağını ve krallığını kabul etmeyeceğini yazmıştır. Şerif Hüseyin'i Fransız ve İtalyanların da maddi olarak desteklediğini belirtmiştir. Arapların müttefik kuvvetlerinin yanına harbe girmesiyle savaşa Arap Tiyatrosunun da eklendiğini anlatmıştır. Arap tiyatrosunun savaş esnasında ve savaş sonrasında nasıl biteceği konusunda öngörü olmadığı için bu konuda yakınmıştır. Arap reislerin de kendi çıkarları için itilaf kuvvetlerinin yanında savaşa katıldığını söylemiştir. Abdülaziz'in dostları için savaşta bir şey yapmadığını, İdris'in yeni topraklar kazanmak için savaştığını, Şerif Hüseyin'in kral unvanına sahip olmak için mücadele ettiğini belirtmiştir. Osmanlı dostu olan İbn Reşid de kendi yerinde saydığını söylemiştir. Arabistan'ın içinde bulunduğu siyasi ortamın 18. yüzyıldaki halinden bile geri olduğunu anlatmıştır.⁴² D. G. Hogarth üstü kapalı olarak ülkesinin savaş esnasında ve sonrasında Arap politikasını eleştirdiği anlaşılmaktadır. İngiliz şarkiyatçı gözlemlerine dayanarak anlattığı Arap tarihi mevzularında oryantalist bir ruhla hareket etmediği ve gerçekçi bilgiler sunduğu tespit edilmiştir.

38 Hogarth, Sykes-Picot Antlaşması'ndan bahsetmektedir.

39 D. G. Hogarth, “Great Britain and The Arabs up to The Armistice of The 30th October 1918”, edi. by Harold William Vazeille Temperley, *A history of the Peace Conference of Paris, Vol. 6*, (London: Oxford University Press, 1920), 119; D. G. Hogarth, The “Burden of Syria”, *The Nineteenth Century and After*, Vol.87, (1920), 395. Hogarth, Arabia, 128.; Hogarth, “Wahabism and British Interests”, 70-79.

40 Hogarth, Arabia, 129-130. D. G. Hogarth, “War and Discovery in Arabia”, *The Geographical Journal*, Vol. 55, No. 6, (June 1920), 436

41 İsmail Köse, İngiliz Arşiv Belgelerinde Arap İsyani, 4. Baskı, (İstanbul: Kronik Kitap Yayınevi, 2021), 7-428.

42 The National Archive (TNA), Dosya FO: 882, HRG 16/10, Hogarth, Talks with Emir Zeid, 10.06.1916. ; Hogarth, Arabia, 128-131; Hogarth, “Present Discontents In The Near And Middle East”, 412-416; ; British Library, Dosya: OR/L/PS/20/E81, D. G. Hogarth, *Handbook of Hejaz*, (Cairo 1917), 61-86; Hogarth, “Mecca's Revolt Against The Turk”, 403-404; TNA, Dosya FO: 822/26/4-2, AB:71, D. G. Hogarth, Asir, Idrisi's Projects, 27.11.1917; TNA, Dosya FO: 822/26/3-2, AB NO:53, D. G. Hogarth, Nejd, Ibn Saud's Attitude, 14.06.1917.

3.Şahsi Gözlemlerine Göre Araplar

D. G. Hogarth, Arap Yarımadasındaki araştırmaları esnasında karşılaştığı Araplar ve bu coğrafya hakkında önemli bilgiler vermiştir. İngiliz oryantalist göre Arabistan eski dünyanın (Mezopotamya) kalbine ve ana ticaret yollarına yakın Hindistan yarımadasından daha büyük bir yerdir. Fakat bu coğrafya Antarktika gibi bilinmeyen bir sahadır. Bunun nedeni sıcak ve yağmursuz iklime sahip olması, çölün geniş yer kaplaması, deniz ve kara ticaretinin azlığından dolayıdır. Arabistan sahip olduğu sert iklim özelliklerinden dolayı Arap ırkı; vahşi, gaddar ve diğer halklara karşı hoş görüşüz davranmasına neden olmuştur. Arap Yarımadasının coğrafi şartları Arapların ırksal özelliğın belirlemede en büyük unsur olarak görebilir. 15. yüzyıla kadar Arap Yarımadasına sadece Avrupalı tüccar ve askerler gelmiştir. Bu yüzyıla kadar Arabistan'ın sert ve korkutucu coğrafyasından dolayı araştırmacıların bu bölgeye gelmelerine engel olmuş ve seyyahlar bölgeyi görmeden hayali bir şekilde Arapları ve Arabistan coğrafyası hakkında yanlış bilgiler vermiştir. Verilen yanlış bilgiler yüzünden Arabistan toprakları terör bölgesi veya yuvası olarak algılanmasına neden olmuştur.⁴³ D. G. Hogarth'ın Avrupalıların Arabistan için yazdıkları ilk bilgilerin yanlış olduğunu söylemesi kayda değer bir tespittir. Yaşadığı dönemde Arap tarihi uzmanları arasında yer alan bir araştırmacı olarak bunları söylemesi onu diğer önyargılı Avrupalı Arap tarihçi ve oryantalistlerden ayırmıştır.

İngiliz oryantalist, Arabistan coğrafyası üzerine sunduğu bilgilerden sonra Arap şehirleri ve burada karşılaştığı Araplar hakkında bilgiler şunmuştur. D. G. Hogarth'a göre Şam, Halep, Bağdat, Humus, Musul, Hicaz bölgesi (Mekke, Medine ve Taif) ve bazı diğer bölgeler önemli Arap şehirleridir. Mekke iklim şartlarından dolayı normalde yaşanması zor olan bir yerdir, fakat şehrin kutsallığı sayesinde nüfus yoğunluğuna sahip ve ticari bir merkezdir. Mekke; Kûdus ve Atina gibi din merkezli bir şehir.⁴⁴ Şehir halkları yani fellahlar; bedevilerden daha modern olup ticaret ve tarımla uğraşmaktadırlar. Mısır da gördüğü şehirli Arapların (fellahtar) yaşayışları ataları olan antik Mısırlılara halen benzemektedir. Ataları gibi çamurdan evlerde yaşamakta, dört bin yıl önce Mısır'da kullanılan saban ve çapa ile halen tarım yapmaktadırlar. Ayrıca çok tuhaftır ki atalarının antik zamanlardan kalan zanaatlarını da devam ettirmektedirler.⁴⁵ D.G. Hogarth, Mısırdayken tuhaf olaylarla karşılaşmıştı. Kilise ziyaretindeyken Müslüman kadının Meryem Ana Kilisesi'nde dua ederek Allah'a yalvardığını görmüştü. Kilise papazına Müslüman kadının kiliseye gelip dua ettiğini sorduğunda papazın çok sayıda Müslümanın kiliseye gelip dua ettiğini belirtmiştir. İngiliz oryantalist, Papazın bundan rahatsız olmadığını hatta Müslümanların kiliseye gelip dua etmelerini istediğini aktarmıştır. Kadınlar yabancı erkek gördüklerinde evlerine kaçarak kapılarını kilitlediklerini ve çocuklarında yabancı gördüklerinde sazlık ve çalılıkların arkasına sakladığını anlatmıştır. Erkeklerinde yabancılara temkinli yaklaştıklarını fakat ona güvendiklerinden sonra samimi davranmaya başladıklarını yazmıştır.⁴⁶ D. G. Hogarth, dönemin bir tarihçisi olarak 19. yüzyıl da Mısır'da yaşayanların hayatı hakkındaki tespiti önemlidir. Vermiş olduğu bilgilerde Mısır'da yaşayanların halen atalarının gelenekleri devam ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca dönemin ruhunu anlayacağımız gözlemlerini sunmuştur.

İngiliz oryantalist, Mısır'dan sonra antik şehirleri araştırmak için Libya'ya geçmiştir. İlk başta Libya topraklarının, Arap Senussilerinden dolayı temkinli yer olmadığını yazmıştır. Senussilerin Hristiyan Avrupalılardan nefret eden bir grup olduklarını belirtmiştir. Kendinden önce Libya'yı ziyaret eden İngiliz oryantalist Robert Murdoch Smith (1835-1900) ve J. Hamilton (1819-1878) da Senussilerin Avrupalılara sevmediklerini eserlerinde yazdığını söylemiştir. Senussilerin Libya'da Fransızlara karşı II. Abdülhamid tarafından desteklendiğini ve Osmanlı desteğiyle güçlendiklerini yazmıştır. Senussilerin, Avrupalı Hristiyanlara karşı başarılı operasyonlarından dolayı Afrika, Hicaz ve İstanbul'da isimlerinin iyi anıldığını anlatmıştır. Fakat ilerleyen zamanlarda kendilerini kaybettiklerini her kesime zarar verdiklerinden dolayı Müslümanların da onları sevmediklerini belirtmiştir.⁴⁷

İngiliz oryantalist, Libya gezisinde yaşadığı ve gördüğü şeyleri şu şekilde aktarmıştır:

“Libya da araştırma yaparken bana ve yol arkadaşlarıma Osmanlı Devleti'ne bağlı bir memur yardımcı oldu. Bu memur bir müdürdü ve müdür, Senussilerin dindar ve barışçıl insanlar olduğunu onlardan korkulmamasını söyledi. Senussiler bizi görünce diğer Araplar gibi ilk önce temkinli davrandılar ve bizden uzak durdular. Anlatılanların aksine karşılaştığımız Senussiler bize düşmanca bakmadılar. Avrupalı seyyahların Senussiler hakkında anlattığı bazı olumsuz şeylerin doğru olmadığını anladım. Senussiler sunni mezhebe bağlı bir tarikattılar. Yani Senussilik bir mezhep değildi sadece tarikattı. Senussilerin lideri Sidi Muhammed bin Ali es-Senus olduğunu ilk başlarda liderleriyle

43 David George Hogarth, *The Penetration of Arabia*, (Published by Frederick A. Stokes Company, 1904), 1-8.; Hogarth, *The Near East*, 255.

44 Hogarth, *The Near East*, s.268.

45 D. G. Hogarth, *The Wandering Scholar In The Levant*, (London: Printed by Jhon Murray, 2.Edition, 1896), 157-159.

46 David George Hogarth, *Accidents of an Antiquary's Life*, (London: Macmillan And Co., Limited ST. Martin's Street, 1910), 92, 98, 100.

47 Hogarth, *Accidents of an Antiquary's Life*, 123-124.

*Sirenayka (Cyrenaica) yaşadıklarını öğrendim. Senussiler geçmişte Fransız ve İngiliz birliklerine karşı savaşmışlardı. Liderleri öldükten sonra başa geçen yeni halefleriyle Libya'nın iç kesimlerine yerleşip savaş ve gürültüden uzak dindar bir şekilde yaşamaya başlamışlardı. Tütün, şarap ve kahve içmiyorlardı, çay onlar için çok değerliydi.*⁴⁸

D. G. Hogarth'ın bir oryantalist olarak Senussiler hakkındaki düşünceleri ve yorumları bu halk hakkında bilinen bazı yanlışların düzeltilmesi açısından önemlidir. Burada ve diğer kısımlarda bahsedilen bilgilerden anlaşılacağı üzere Arabistan coğrafyası ve Araplar hakkında vermiş olduğu bazı notlarda yanlış bilinen bazı bilgilerin düzeltilmesin de ne kadar yararlı bir araştırmacı olduğu anlaşılmaktadır.

İngiliz oryantalist, Libya gezisinden sonra Arabistan da karşılaştığı bedeviler hakkında şu bilgileri vermiştir:

*“Arabistan gezilerimin esnasında her zaman bedevilerle karşılaştım. Bedeviler; İran ve Hindistan'daki göçmen gruplardan farklıydı. Bedeviler bazen vahalara yerleşen ve hurma yetiştirmeyi bilen kişilerdi. Bedeviler göç halinde oldukları için en iyi ticaret güzergahlarını bilen kişilerdi ve ticaret yolları üzerinde etkiliydiler. Fellahlar, seyahat veya ticaret için yolculuğa çıkarken bedevilerden yardım alırlardı. Bedevilerin klanlarında birisi öldüğünde vefat eden kişiyi en yakın mezara kadar yanlarında taşırlardı.*⁴⁹

D. G. Hogarth, bir Hristiyan gözlemci olarak Müslüman bedevilerin ölen kişiyi öldüğü yere gömmedikleri konusunda şaşırmıştır. Ölen kişinin öldüğü yere değil sadece mezara gömmelerini alaycı bir şekilde ele almıştır. Ona göre kıyamet gününde uyanış meleğinin ölen insanları toplama da zorluk çekmesin diye bedevilerin meleğe yardımcı olmaları için insanları mezara gömdüklerini belirtmiştir. Bedevilerin ölen kişiye hayatta olan insan kadar değer verdikleri için mezara gömdüklerini de anlatmıştır. Son olarak İngiliz oryantalist, Bedevilerle bazen oturup onlar ile konuştuklarını veya çadırlarında kaldıklarını yazmıştır. Bedevilerle muhabbet ederken kendilerine acı kahve ikram edildiğini belirtmiştir.⁵⁰ Bahsetmiş olduğu acı kahve bugün Arap topraklarında ve Türkiye'nin güneydoğusunda içilen mırna kahvesi olabilir.

İngiliz oryantalist, Bedevilerden sonra Yemen ve diğer kısımlarda yaşayan Araplardan da bahsetmiştir. Yemen'deki Arapların diğer bölgelerde yaşayan Araplara göre farklı olduklarını yazmıştır. Yemenlilerin beden ve zihnen diğer Araplardan daha iyi olduklarını fakat dışardan gelen dış güçlerin egemenlikleri altında yaşamayı kötü görmediklerini belirtmiştir. Ona göre bedevi veya fellah olsun Arapların özgürlüklerine düşkün millet olduklarını fakat Yemenlilerin yabancıların egemenliği altında yaşamaktan rahatsız olmadığını söylemiştir. Arabistan'da yaşayan Arapların hepsinin Müslüman olmadığını bazı Arap grupların Hristiyan dinine mensup olduklarını anlatmıştır. Bu bilgilerin yanında İran sınırında Şii inancına mensup Arapların varlığından bahsetmiştir. Suriye'de Durzilerin ve Lübnan'da Marunilerin yaşadığını yazmıştır.⁵¹

İngiliz şarkiyatçı bu bilgileri sunduktan sonra Arap bilim insanları hakkındaki bilgiler sunmuştur. Arapların Hemdani (893-945), İbn Havkal (943-988), İstahri (?-957), Makdisi (945-991), İdrisi (1100-1165), Yakut el-Hamevi (1179-1229), Ebu'l-Fida (1273-1331) ve İbn Batuta (1304-1369) gibi gezgin, coğrafyacı ve araştırmacı bilim insanlarının olduğunu söylemiştir. Bu kişiler sayesinde Arabistan coğrafyasının topografyası ve şehirleri hakkında bilgi sahibi olduğunu anlatmıştır. Ona göre cahil batının (Avrupa'nın) 16. yüzyıla kadar Arap bilim insanlarının eserleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını yazmıştır. 17. yüzyılda Fransız oryantalist Barthelemy d'Herbelot de Molainville'nin *Bibliothèque Orientale* eserinin önsözünde Arap bilim insanları ve eserlerinden bahsettikten sonra Avrupalıların Arap bilim insanlarını tanımaya başladıklarını aktarmıştır. Ayrıca, 18. yüzyılda cahil Avrupa'nın Arap bilim insanlarının eserlerine olan ilgisinin arttığını belirtmiştir. 19. yüzyılda Arap eserlerinin tercümelerindeki çalışmaların arttığını ama yapılan tercüme çalışmalarının halen eksik olduğunu söylemiştir. 19. yüzyılda İbn Haldun ve Türk seyyah Katip Çelebi'nin eserlerinin de çevrildiğini yazmıştır. Katip Çelebi'yi övmüştür. Çelebi'nin iyi bir coğrafyacı ve coğrafya alanında vermiş olduğu bilgilerin çoğunun doğru olduğunu yazmıştır. Cahil Avrupa'nın tercüme faaliyetleri sayesinde Arabistan coğrafyası hakkında bilgi sahibi olduğunu ve çeviri işlemlerinin artmasıyla Arap toprakları hakkındaki cehaletinin giderildiğini belirtmiştir.⁵²

İngiliz oryantalist, bu bilgileri sunduktan sonra görüştüğü ve izlemlediği Araplarla ilgili fikirlerini bitirmiştir. Aktarılan bilgilerden anlaşılacağı gibi D. G. Hogarth'ın bazen dönemin ruhunu yansıtan oryantalist duygularla hareket edip Arap ve İslam'a ait konulara ağır eleştirilerde bulunduğunu bazen de tarafsız ve objektif şekilde bu konuları değerlendirip gerçek bilgiler sunduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu nedenle İngiliz oryantalistin tüm metinlerine bakılarak

48 Hogarth, *Accidents of an Antiquary's Life*, 134-135.

49 Hogarth, *The Near East*, .256,258, 265; Hogarth, *Accidents of an Antiquary's Life*, 140, 165.

50 Hogarth, *The Near East*, .256,258, 265; Hogarth, *Accidents of an Antiquary's Life*, 140, 165.

51 Hogarth, *The Near East*, s.267.; Hogarth, *A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*, 382.

52 Hogarth, *The Penetration of Arabia*, 28-30, 98-99..

Araplarla ilgili görüşlerini değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin onun sadece olumlu görüşlerini ele alındığında Hz. Muhammed'i (sav) ve karşılaştığı Arapları öven bir oryantalist olduğu ortaya çıkabilir. Diğer taraftan olumsuz görüşlerine bakıldığında D. G. Hogarth'ın, Arapları ve Hz. Muhammed'i (sav) eleştiren bir kişi olduğu izlemine neden olabilir. Örneğin Edward W. Said, *Orientalism* eserinde D. G. Hogarth'ın, Arap ve diğer Doğu halklarından nefret eden bir oryantalist olduğunu yazmıştır.⁵³ E. W. Said'in, D.G.Hogarth'ın tüm metinlerine bakmadan bu açıklamayı yaptığı anlaşılmaktadır. Bu hataya düşmemek için İngiliz şarkiyatçının tüm metinleri okunması lazımdır.

SONUÇ

19. yüzyılın üçüncü ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Arap Yarımadasında araştırma ve görevlerde bulunan D. G. Hogarth'ın Arap tarihi, İslam dini, Hz. Muhammed (sav) ve karşılaştığı Araplar hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Kendinden önceki ve çağdaşı diğer bazı İngiliz oryantalistler gibi yukarıda belirtilen konularda hem olumlu hem de olumsuz görüşlerinin var olduğu anlaşılmıştır. İngiliz oryantalist olumsuz görüşlerinde; İslamiyet'i hak din olarak görmemiş ve Hz. Muhammed'i (sav) Hristiyanlık ve Yahudiliği kopya eden rahip kral olarak göstermiştir. Sahabeleri, Hristiyanlık dinine mensup havarilere benzetmiş ve İslam dinine mensup insanları da hor görmüştür. Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirilemesi olayını şüpheli görmüş ve Kur'an'ı Allah'ın keliması olduğuna inanmamıştır. Hadis ve sünnet konusuna değinmemiştir. Hz. Ebubekir dışında diğer halifeler hakkında ağır ve kötüleyici cümleler kurmuştur. Hz. Ömer'i gaddar, Hz. Osman'ı şehvet ve adaletsiz bir yönetici ve Hz. Ali'yi de beceriksiz bir kişi olarak anlatmıştır. Karşılaştığı Araplar hakkında rencide edici ve aşağılayıcı söylemlerde bulunmuştur. Özellikle çölde karşılaştığı bedevilere; insan dışı varlıklar ve vahşi bir topluluk olduğunu söylemiştir. I. Cihan Harbinde ülkesinin müttefikleri olan Arap reislerinin de çıkarıcı ve açgözlü olduğunu anlatmıştır.

D. G. Hogarth'ın olumlu görüşlerinde ise; Hz. Peygamber'in kişiliği, adaleti, yöneticiliği ve yaşamıyla kendi döneminde ve sonrasında tüm insanlığa örnek olduğunu belirtmiştir. Arap Yarımadasının halen Avrupalılar tarafından bilinmediğini ve bundan dolayı Batılıların bu coğrafyayı ve halkını tanımadan gereksiz yere eleştirdiği anlatmıştır. İngiliz oryantalist, bazı Avrupalı araştırmacıların Arabistan'ı ve halkını anlamadan ve görmeden haklarında metinler yazıldığını vurgulamıştır. Mısır ziyareti sırasında burada yaşayan halkın eskiçağdan beri sürdürdükleri gelenekleri hakkında önemli notlar vermiştir. Libya ziyaretinde ise Avrupalı Hristiyanların düşmanı olarak bilinen Senussilerle görüşmüştür. D. G. Hogarth'ın Senussilerle görüştüğünden sonra bu topluluğun bilindiğinin aksine Avrupalıların düşmanı olmadığını ve uysal bir cemaat olduklarını yazmıştır. Gördüğü Arap şehirlerinin iktisadi ve sosyal yönleri üzerine bilgiler sunmuştur. Arap medeniyetinde önemli bilim insanlarının var olduğunu fakat 17. yüzyıla kadar Avrupalıların bu kişilerden haberdar olmadıklarını vurgulamıştır. Bazı Avrupalı araştırmacıların tercümelerinden sonra Batılıların, Arap bilim insanlarının eserlerinde önemli bilgiler var olduğunu tespit ettiklerini anlatmıştır.

Görüleceği üzere İngiliz oryantalist D. G. Hogarth'ın Arap milleti, İslam dini ve tarihi konusunda olumlu ve olumsuz görüşleri olan bir şarkiyatçı olduğu açık şekilde anlaşılmaktadır. Burada dikkat edilecek bir husus ise İngiliz müsteşrikin tüm metinlerine bakılarak bu çıkarımın yapılması gerekmektedir. Sadece D. G. Hogarth'ın bazı eserlerine bakılırsa veya günlüklerine bakılmadan yapılacak yorumlarda İngiliz oryantalistin Arap toplumunu sevmeyen ve ağır eleştirilerde bulunan bir araştırmacı izlemi çıkabilir. Diğer taraftan da onun Hz. Peygamber'i, Senussiler ve Arap bilim insanlarını öven cümlelere bakılırsa D. G. Hogarth'ın bu halkı ve tarihini seven bir oryantalist izlemine neden olabilir.

53 Edward W. Said, *Orientalism*, (New York: Vintage Books, 1979), 197, 233-235, 342-345.

KAYNAKÇA

- Albayrak, İsmail. "Kur'an-ı Kerim Âyetlerinin Tertibi Hakkındaki Oryantalist Söyleme Genel Bakış." *Marife Dergisi* 2/3 (2002), 157–158.
- Arberry, Arthur John. *British Orientalists*. London: Adprint Limited, 1943.
- Asaf Hüseyin. "Oryantalizm'in İdeolojisi, Oryantalistler ve İslâmiyatçılar." Ed. Asaf Hüseyin, Robert Olson, Cemil Kureşi. Çev. Bedirhan Munib. İstanbul: İnsan Yayınları, 1989, 20-35.
- Biddulph, William. *The Travels of Four English Men and a Preacher into Africa, Asia, Troy, Bithynia, Thracia, and to the Black Sea; and into Syria, Cilicia, Pisidia, Mesopotamia, Damascus, Palestina and to the Red Sea*. London: F. Kyngston for W. Aspley, 1612. Erişim 6 Eylül 2025. <https://archive.org/details/b3032029x/page/n111/mode/2up?q=mahomet>.
- British Library, Dosya: OR/L/PS/20/E81, D. G. Hogarth, *Handbook of Hejaz*, (Cairo 1917), 61-86. (Yayınlanmamış eser)
- Derin, Süleyman. *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*. İstanbul: Küre Yayınları, 2006.
- Goffman, Daniel. *Britons in the Ottoman Empire 1642–1660*. Washington: University of Washington Press, 1998.
- Gökkır, Bilal. "İngiliz Oryantalist-Misyoner Literatüründe Kur'an ve Peygamber." *VII. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*. Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2004, 239–244.
- Hakyemez, Cemil. "Oryantalistlere Göre Hz. Muhammed." *İslâmi İlimler Dergisi* 1/1 (2006), 161–176.
- Hogarth, David George. *The Wandering Scholar in the Levant*. 2. bs. London: John Murray, 1896.
- Hogarth, David George. *The Nearer East*. New York: D. Appleton and Company, 1902.
- Hogarth, David George. *The Penetration of Arabia*. New York: Frederick A. Stokes Company, 1904.
- Hogarth, David George. *Accidents of an Antiquary's Life*. London: Macmillan, 1910.
- Hogarth, David George. *A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*. Oxford: Clarendon Press, 1915.
- Hogarth, David George. "Mecca's Revolt Against the Turk." *The Century Magazine* 100 (1920), 401–411.
- Hogarth, David George. "The 'Burden of Syria'." *The Nineteenth Century and After* 87 (1920), s.395.
- Hogarth, David George. "Great Britain and the Arabs up to the Armistice of the 30th October 1918." İçinde *A History of the Peace Conference of Paris*, ed. Harold W. V. Temperley, c. 6, 119. London: Oxford University Press, 1920.
- Hogarth, David George. "War and Discovery in Arabia." *The Geographical Journal* 55/6 (1920), 411- 436.
- Hogarth, David George. *Arabia*. London: Oxford University Press, 1922.
- Hogarth, David George. "Wahabism and British Interests." *Journal of the British Institute of International Affairs* 4/2 (1925), 70–79.
- İpek, Mübarek. "Oryantalist David George Hogarth'ın Hayatı ve İngiliz İstihbarat Birimi ile İlişkisi." *Mukaddime* 14/2 (2023), 314–320.
- İpek, Mübarek. "İngiliz Araştırmacı David George Hogarth'ın Ermeniler, 1894 Sason İsyanı ve Bağımsız Ermeni Devleti Hakkındaki Görüşleri". *Recent Period Turkish Studies*, 48, (2025), 20-33.
- İpek, Mübarek. *Hogarth'ın Şarkiyatçı Yönü ve Arap İsyanı'ndaki Rolü (1862–1927)*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Kızıl, Fatma. "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar." *Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi* V/1 (2019), 134-157.
- Kızıl, Fatma. "Oryantalistlerin Hz. Peygamber'in Hristiyanlarla Münasebetlerine Bakışı." İçinde *Hz. Peygamber'in Muasırlarıyla Münasebetleri IV*, ed. Adnan Demircan. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2024, 324-368
- Köse, İsmail. *İngiliz Arşiv Belgelerinde Arap İsyanı*. 4. bs. İstanbul: Kronik Kitap, 2021.
- Muir, William. *The Life of Mahomet: From Original Sources*. Edinburgh: Edinburgh Press, 1923. Erişim 8 Eylül 2025. <https://archive.org/details/lifeofmohammadfr00muir/page/n7/mode/2up>.
- Öğünç, Banu. "Sources of Orientalism: Tracing Ottoman Empire in British Mind." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 44 (2018), 231- 249.
- Polat, Ü. Gülsüm. Çöldeki Casus İngiliz Ajan John Philby'nin Cambridge'den Arap Yarımadası'na Maceralı Ömrü, İstanbul: Kronik Kitap, 2025.
- Said, Edward W. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1979.
- The National Archives (TNA), Dosya FO: 882, HRG 16/10, Hogarth, Talks with Emir Zeid, 10.06.1916.
- The National Archives (TNA), Dosya FO:822/26/4-2, AB:71, D. G. Hogarth, Asir, Idrisi's Projects, 27.11.1917.
- The National Archives (TNA), Dosya FO: 822/26/3-2, AB NO:53, D. G. Hogarth, Nejd, Ibn Saud's Attitude, 14.06.1917.
- Zakzuk, M. Hamdi. *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşması*. Ed. Muhammed Yıldız. Çev. Abdülaziz Hatip. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006.

EXTENDED ABSTRACT

During the centuries in which British imperialism reached its peak, among the Englishmen who showed an interest in the Arabian Peninsula, its history, Islam, and the Arabs was the orientalist, Arabist, and archaeologist D. G. Hogarth (1862–1927). Thanks to a scholarship he obtained from University of Oxford, the British orientalist made his first visit to the Middle East in 1887. Following this date, Hogarth conducted research in the Middle East at various intervals until 1915. He first came to Arabian territories through Egypt for archaeological research. During his investigations in Arabia, he collected information regarding the cultures, cities, and living conditions of Arab tribes that he observed. Furthermore, while serving in the intelligence unit of the Arab Bureau established in Cairo during the First World War, he gathered additional information about the Arabs. Both during his academic studies and throughout the war years, he recorded historical and archaeological notes, letters, and diaries, which later formed the basis of his works on Arabia and Arab influence. In these writings, he provided valuable information concerning the history, religion, geography, population, and culture of Arabia. He also referred to the Arabs, albeit briefly, in some of his articles.

At the core of this study lies an examination of D. G. Hogarth's interpretations and observations concerning Arab history, geography, and society through an analysis of his writings. In addition, another focal point of the research involves a brief evaluation of the views expressed by several British orientalists who preceded or were contemporary with Hogarth regarding the geography of Arabia, the Islamic religion, Arab history, and Arab society. In this way, the study seeks to establish a conceptual framework that clarifies the points on which these British orientalists converged or diverged in their representations of the Arabs and Islam prior to and during Hogarth's era. In the present study, it has been demonstrated that D. G. Hogarth, who conducted research and undertook various duties in the Arabian Peninsula during the late nineteenth and early twentieth centuries, provided significant observations concerning Arab history, the religion of Islam, the Prophet Muhammad (pbuh), and the Arab communities he encountered. The study reveals that, like several British orientalists who preceded him or were his contemporaries, Hogarth held both positive and negative views regarding these subjects.

In his negative assessments, the British orientalist did not regard Islam as a divine and true religion; rather, he portrayed the Prophet Muhammad (pbuh) as a religious and political leader influenced by Christianity and Judaism. He also likened the Companions of the Prophet to the apostles of Christianity and employed disparaging expressions toward Muslim societies. Furthermore, he considered the compilation of the Qur'an into a written text to be questionable and did not accept the Qur'an as the literal word of God. He did not directly address the subjects of hadith and sunnah in his works. Moreover, except for Abu Bakr, Hogarth expressed highly critical and negative opinions regarding the other caliphs. He described Umar as a harsh and ruthless ruler, Uthman as a leader driven by personal desires and characterized by injustice, and Ali as politically incapable. In addition, he occasionally used humiliating and derogatory language toward the Arab communities he encountered, particularly portraying the Bedouins of the desert as "savage" and "uncivilized" groups. During the First World War, he also characterized certain Arab leaders allied with Britain as opportunistic and self-interested individuals.

Regarding the positive views of D. G. Hogarth, he stated that the personality, justice, leadership, and way of life of the Prophet Muhammad (pbuh) served as an example for all humanity both during his own time and in subsequent centuries. He further argued that the Arabian Peninsula was still largely unknown to Europeans and that, for this reason, Westerners frequently criticized the region and its people without properly understanding them. The British orientalist emphasized that some European researchers wrote extensively about Arabia and its inhabitants despite never having fully understood or even visited the region. During his visit to Egypt, Hogarth recorded important observations concerning the traditions and customs that the local population had preserved since antiquity. Likewise, during his travels in Libya, he met with the Senussi order, which was widely regarded by European Christians as hostile to the West. However, after meeting the Senussis personally, Hogarth wrote that, contrary to popular European perceptions, they were not enemies of Europeans but rather a peaceful and moderate community. In addition, he provided valuable information regarding the economic and social characteristics of the Arab cities he visited. He also emphasized that Arab civilization had produced significant scholars and scientists, although Europeans remained largely unaware of them until the seventeenth century. According to Hogarth, it was only after the translations and studies of certain European researchers that Western scholars began to recognize the importance and intellectual value of the works produced by Arab scientists.

As can be seen, the British orientalist D. G. Hogarth clearly held both positive and negative views regarding the Arab people, Islamic religion, and Arab history. An important point that must be taken into consideration is that such

a conclusion can only be reached through a comprehensive examination of all of Hogarth's writings. If one were to consider only certain works of Hogarth, or to neglect his diaries and personal notes, it would be possible to form the impression that he was merely a researcher who disliked Arab society and directed severe criticism toward it. On the other hand, focusing solely on his favorable remarks concerning the Prophet Muhammad (pbuh), the Senussis, and Arab scholars could similarly lead to the perception that Hogarth was an orientalist who admired the Arab people and their history.

In conclusion, it can be understood that the British orientalist D. G. Hogarth provided significant information concerning Arab history, geography, culture, and economic life. It has been observed that, although his evaluations often resembled those of other British orientalists who preceded him or were his contemporaries, he occasionally adopted a comparatively more impartial perspective and offered original observations that were closer to historical reality. In this context, the study concludes that a comprehensive examination of Hogarth's complete body of work, together with the writings of other British orientalists who published studies on Arab history, culture, geography, and Islam, is essential for a more balanced and accurate understanding of the subject.